

Σχόλιον

SUOMEN BYSANTIN TUTKIMUKSEN SEURA RY:N JÄSENLEHTI

MEDLEMSBLAD FÖR SÄLLSKAPET FÖR BYZANTINSK
FORSKNING RF.

2/2011

Σχόλιον η, ζφκ

11. Vuosikerta/Årgång

Julkaisija/Utgivare:

Bysantin tutkimuksen seura ry. /Sällskapet för bysantinsk forskning rf.

Perustettu v. 2001/Grundad år 2001

Sisällys

Sofiasta Helsinkiin: Bysantti kutsuu	1
<i>Björn Forsén</i>	
<i>BTS:n puheenjohtaja</i>	
Bitti, biitti ja Bysantti – myyttejä ja musiikkia YouTubessa	2
<i>Risto Pekka Pennanen</i>	
Varjagi-metallia	8
<i>Juho Wilskman ja Milla Leskinen</i>	
22. Kansainvälisessä Bysantin tutkimuksen Kongressissa	13
<i>Juho Wilskman</i>	

Kutsu Bysantin päiville

Toimitus/Redaktion:

Juho Wilskman

Mika Hakkarainen

juho.wilskman(at)helsinki.fi

mika.hakkarainen(at)helsinki.fi

Sofiasta Helsinkiin: Bysantti kutsuu

Elokuussa järjestettiin Bulgarian pääkaupungissa Sofiassa 22. kansainvälisen Bysantin tutkimuksen konferenssi. Tämän massatapahtuman järjestäjänä toimii *L'Association Internationale des Études Byzantines* (AIEB), johon kuuluu peräti 36 eri jäsenmaata, niiden joukossa myös Suomi. Jäsenmaiden edustajina AIEB:ssa toimii kansalliset Bysantin tutkimuksen seurat, jotka voivat osallistua päätöksien tekoon. Suomea edustaa AIEB:ssa Bysantin tutkimuksen seura. AIEB:n tärkeimmät työkielet ovat perinteisesti olleet englantia, kreikkaa ja ranskaa, vaikka konferenssiin on hyväksytty esitelmiä monilla muillakin kielillä.

AIEB järjestää kansainvälisen konferenssin joka viides vuosi. Edellinen konferenssi pidettiin Lontoossa vuonna 2006 ja seuraavana kertana maailman Bysantin tutkimuksen edustajat kokoontuvat Belgradissa vuonna 2016. Suomi oli tälläkin kertaa hyvin edustettuna Bulgariassa. Juho Wilskman, tämän lehden toimittaja, oli paikan päällä ja kertoo Skholionin lukijoille omia kokemuksiaan Sofian konferenssista. Mukaan mahtui paitsi korkeatasoisia tieteellisiä esitelmiä, uusia tuttavuuksia, mukavia retkiä tärkeisiin Bulgariassa sijaitseviin Bysantin aikaisiin kohteisiin, myös valtavan konferenssin järjestelyiden ihmettelemistä.

Sofian päätösluennossa korostettiin, miten Bysantin tutkijoidenkin pitäisi satsata enemmän oman tieteenalansa popularisoimiseen pystyäkseen siten puolustamaan asemansa akateemiseen tutkimukseen kohdistuvien säästötoimenpiteiden edessä. Kaikki tutkijat ja tieteelliset seurat/yhteisöt joutuvat jatkuvasti etsimään keskitietä tieteellisen tason ja popularisoinnin välillä. Skholionin tämän numeron sisältö keskittyy poikkeuksellisen paljon popularisoimiseen, esimerkkinä miten Bysantti käytetään modernissa populaarimusiikissa. Tämä teema liittyy Risto-Pekka Pennasen keväällä pitämään BTS:n vuosikokousesitelmään.

Popularisointi on elintärkeää bysantinistiikan kaltaisille pienille tieteenaloille, koska vain siten voimme herättää sekä laajempaa mielenkiintoa alaa kohtaan että houkutella uusia opiskelijapolvia Bysantin tutkimuksen piiriin. Tässä mielessä Bysantin tutkimus on Suomessa onnistunut hyvin: meillä on tällä hetkellä tekeillä enemmän alamme liittyviä väitöskirjoja kuin koskaan aikaisemmin. Osa näistä nuorista tutkijoista

esittäytyy Helsingissä Bysantin päivänä torstaina 6. lokakuuta. Tulkaa siis tutustumaan kotimaisen Bysantin tutkimuksen uuteen sukupolveen!

Björn Forsén
BTS:n puheenjohtaja

Bitti, biitti ja Bysantti – myyttejä ja musiikkia YouTubessa

Kuviteltu Bysantti on erityisesti Kreikassa tärkeä populaaritieteellisen debatin, akateemisen tieteen- ja taiteenteon kohde sekä inspiraation lähde. Bysantin keisarikunnan merkittävyys, monimutkaisuus ja tarpeeksi kaukainen sijainti historiassa tekevät siitä erinomaista materiaalia nationalismin tarpeisiin. Kreikkalaisten ja turkkilaisten välillä on ollut jo pitkään käynnissä loputtomalta vaikuttava kulttuurinationalistinen kilpailu siitä, kuka keksi mitäkin ensimmäisenä. Historialliset lähteet saattavat monesti tukea turkkilaista näkemystä, mutta kreikkalaiset pystyvät melkein aina löytämään omaa kantaansa puoltavan todisteen vaikkapa kansanetymologiaa apunaan käyttäen. Jolleivät antiikin Kreikka tai Aleksanteri Suuren valloitukset idässä auta tässä kilvassa, niin helleenien viimeinen turva on Bysantti.

Kreikkalaisessa populaaridiskurssissa myytit, tiede ja taide kietoutuvat helposti yhteen. Esimerkiksi keittiömestari Harálambos Georgíoun rebétika-keittokirjassaan esittelemä bysanttilainen salaatti sisältää paprikaa eli vihannesta, jota ei Bysantissa tunnettu. Yhtä lailla hämärän logiikan mukaan tämä bysanttilaiseksi nimetty salaatti on päätynyt 1900-luvun Kreikan kaupunkien rebétika-musiikkiin jollain oudolla tavalla liittyvään keittokirjaan. Koska musiikki on Kreikassa niin tavattoman tärkeää, sen tulee tietysti olla puhtaasti kansallista. Siksi kreikkalaiset rebétika-harrastajat ovat innolla etsineet laulutekstien juuria bysanttilaisesta runoudesta ja sävelmien alkulähdettä 1800-luvulla uudistetusta Kreikan ortodoksisen kirkon uusbysanttilaisesta musiikista, jota he ovat pitäneet ikivanhana ja aidosti bysanttilaisena. Osmani-valtakunnan viimeisten

vuosikymmenten aikana Länsi-Anatolian suurkaupungeissa esitetty populaarimusiikki ei kelpaa näille harrastajille minkäänlaiseksi viitekehyykseksi, ei vaikka jo rebétikan musiikkikäsitteistö on suurimmaksi osaksi turkkilaisperäistä.

Nykyajan ilmiöt, kuten elektroninen populaarimusiikki, musiikkivideot ja Internet, ovat tuoneet Bysantin hyödyntämiseen uusia ulottuvuuksia. Onkin aiheellista tarkastella kuvitellun Bysantin ja musiikin suhteita videoissa, joita on helppo löytää Internetin YouTube-videopalvelusta.

Musiikkivideoiden Bysantti

Bysantti-myytin käyttö taiteissa on useista syistä luontevinta kreikkalaisille. Hyvä esimerkki tästä on kreikkalainen, Yhdysvalloissa opiskellut ja pitkään työskennellyt elektronimusiikin säveltäjä Antaeus, joka palasi synnyinmaahansa 1990-luvun puolivälissä tehdäkseen sooloalbumin. Lopputulos oli monessa mielessä täysosuma. Antaeuksen vuonna 1997 Kreikassa (Planetworks/Universal) ja vuonna 2004 Yhdysvalloissa (Monom) ilmestyneen menestyslevyn *Byzantine Meditation* nimiraita sekä sitä varten Santorinin saarella kuvattu musiikkivideo kertovat paljon populaarikulttuurin myyttisestä Bysantista.

Elektronisen populaarimusiikin tekijöiden tärkeimmät työkalut ovat syntetisaattori, rumpukone ja sekvensseri eli laite, jolla voi muokata elektronista musiikkia. Näin on myös Antaeuksen tapauksessa. ”Byzantine Meditation” -teoksen tyyli laji lienee jossain etnosävyin maustetun chill-outin ja ambientin tienoilla. Kappale ei siis perustu niinkään selkeästi ryhmiteltyihin melodiaosuuksiin kuin tunnelman luomiseen, ja tämä tunnelmointi kestää neljä ja puoli minuuttia. Hyvin matalat bassokuviot tulevat esille korostuneesti, samoin kuin rumpukoneen tuottamat toista ja neljättä tahdinosaa afroamerikkalaiseen tapaan korostavat iskut. Tämän äänimaton päällä soivat naisäänen vokaliisi ja digitaalisesti mallinnettu dulcimer eli palikoilla soitettava sitrasoitin.

Video alkaa rantaan lyövien maininkien äänellä ja kuvalla. Nuori, mystinen naishahmo lähettää pienen auringonkehrän lentoon juuri ennen auringonnousua, ja sarastuksen kullatessa rannan hän kiirehtii pois. Samalla hetkellä säveltäjä herää makuuhuoneessaan, tempaa itsensä jalkeille, pukeutuu ja kulauttaa suodatinkahvin nopeasti mukista kurkkuunsa. Hän kuulee naisäänen vokaliisin, tipauttaa mukiin lattialle, kavahtaa seisaalleen kaataen samalla tuolinsa, tuijottaa pitkään ylös kohden kattoa ja lähtee etsimään lauluäänen lähettä. Niinpä säveltäjä hakee alati katoavaa naista matkustajalautalta, hiekkarannoilta, rantakallioilta, luolista, raunioista ja vanhan kirkon ympäristöstä. Vihdoin viimein säveltäjä kohtaa tuon salaperäisen Bond-tytön rannalla. Mies ja nainen lähestyvät toisiaan, muuttuvat valohahmoiksi ja haihtuvat ilmaan auringonkehrän lähtiessä jälleen lentoon. Samalla säveltäjä säpsähtää hereille äänitysstudionsa työtuolilla ja tajuaa kaiken olleen vain unta.

Byzantine Meditation -albumi menestyi erinomaisesti Kreikan myyntitilastoissa ja paikoin myös muualla maailmassa. Yhdysvaltojen markkinoita varten uudelleen masteroitu ja laajennettu *Byzantine Meditation* -albumi pääsi tiettyntyyppisten radiokanavien soittolistoille. Massat levyn nimikappale tavoitti televisiossa saksalaisen Jacobs-yhtiön kansainväliseen levitykseen menneessä kahvimainoksessa. Koska mainos ei ole saatavilla, voi vain arvailla käytettiinkö siinä hyväksi musiikin ja kahvinjuontikohtauksen sisältävän videon Bysantti-mielikuvia.

Mikä tässä musiikissa ja videossa on niin bysanttilaista? Eipä oikeastaan mikään, vaikka vokaliisissa voi niin halutessaan kuulla ortodoksisen kirkkolaulun etäisiä kaikuja. Sen sijaan etenkin videon alku viittaa antiikin kreikan mytologiaan, kuten säveltäjän taiteilijanimikin. Myyttisellä tasolla yhteyksiä Bysanttiin tai ainakin nyky-Kreikkaan toki löytyy. Kreikkalaiselle dulcimerin ääni tuo näet mieleen sandourin, soittimen persialaisperäisen muodon, jonka kreikkalainen kulttuurinationalismi on ominut omakseen. Toisaalta saksalainen voi kuulla saman soitinmallinnoksen saksalaisena Hackbrettina, britti tai amerikkalainen paikallisena dulcimerina, slovakki, unkarilainen tai romanialainen cimbalomina ja intialainen santoorina. Sinänsä soittimen teema ei ole millään tavalla bysanttilainen tai edes stereotyyppisen itämainen; vain teoksen nimi ohjaa

kuulijan liittämään sen Bysanttiin. Sitä paitsi Antaeus käytti samaa Roland JV-1080 - syntetisaattorin dulcimer-mallinnosta useissa muissakin *Byzantine Meditation* -levyn nimen kautta Bysantti-teemaan liittämässään kappaleissa. Albumin menestys ja Rolandin dulcimer-mallinnoksen tehokas käyttö johti siihen, että XV-5080-moduulissaan Roland ryhtyi käyttämään tästä mallinnoksesta nimeä Byzantine. Luultavasti tämä Antaeuksen teoksen luoma yhteys dulcimerin äänen ja Bysantin välillä on tuottanut ja tuottaa vastaisuudessaankin uusia Bysantti-aiheisia teoksia, joilla on samanlainen yhteys Bysanttiin kuin *Byzantine Meditation* -kokonaisuudella oli. Tämän lisäksi näillä uusilla teoksilla voi olla yhteys Antaeuksen levyyn.

”Byzantine Meditation” -kappale on innoittanut lukuisia – lähinnä kreikkalaisia – YouTube-palvelun käyttäjiä tekemään omia videoita Antaeuksen musiikin oheen. Näille ”Byzantine Meditation” -videoille ovat tyypillistä esimerkiksi postikorttikuvat nyky-Kreikan saariston ja mantereiden maisemista, antiikin Kreikan rauniot Ateenan Akropoliista lähtien sekä vanhat kirkot. Toinen kooste saattaa sisältää Hagia Sofian, Palaiologos-hallitsijasuvun vaakunan, nyky-Istanbulin kaupunkimaisemia ja Bosporin salmen, Atatürkin sillan sekä bysanttilaisia sotureita esittäviä piirroksia. Myös uskonnollista kuvastoa käytetään: yksi videoista esittelee Firenzen Pyhän Johanneksen kastekirkon kupolin bysanttilaistyyllisiä mosaiikkeja ja kirkon muuta koristelua. Näiden koosteiden yhteys Antaeuksen teoksen bysanttilaisuuteen on yhtä moniselitteinen kuin ”Byzantine Meditationin” alkuperäinen musiikkivideo. Useissa koosteissa näkyy kuitenkin kreikkalaisen nationalismin rakentama jatkumo antiikin Kreikan, Bysantin ja nyky-Kreikan välille.

Bysantti eurooppalaisuuden kilpenä

YouTubeen on tehty runsaasti muitakin Bysantti-aiheisia musiikkivideoita, joista kunnianhimoisimpiin kuuluu yllättäen dalmatialaisen opiskelijan, nimimerkki CroPETROforeverin, koostama kuusi- ja puoliminuuttinen opetusvideoksi luokiteltu ”Byzantine Empire – [476 AD - 1453 AD]” helmikuulta 2010. CroPETROforever ilmoittaa oikeaksi etunimekseen Daniel, ja hän omistaa YouTube-kanavansa

jugoslaviaalais-kroatialaiselle koripalloilijalle Dražen Petrovićille (1964-1993), arkeologialle ja historialle. Hän kirjoittaa tehneensä runsaasti historiavideoita eurooppalaisista ja ulkoeurooppalaisista sivilisaatioista, koska kunnioittaa jokaista suurta kulttuuria ja sivilisaatiota ja koska niistä oppiminen rikastaa hänen sieluaan. CroPETROforever on toki valmistanut videot arjalaisista, samuraista, Yhdysvaltain etelävaltioista sekä muinaisesta Egyptistä ja Persiasta, mutta ei esimerkiksi umajadien tai osmanien valtakunnista. Se sijaan ristiretkeläisten valloitukset, Jeesus ja katolisuus Dalmatiassa ovat saaneet omat videonsa, samoin kuin antiikin Kreikan ja Rooman armeijat ja niiden erikoisjoukot sekä Euroopan muinaisten sotateiden yhä meissä kaikissa eurooppalaisissa elävä urheus. Videoissa on runsaasti taistelukohtauksia, ja nyt, syyskuussa 2011, CroPETROforeverin esittämä myyttinen ja väkivaltainen paneurooppalaisuus tuo väistämättä mieleen Norjan heinäkuisen tragedian.

”Byzantine Empire – [476 AD - 1453 AD]” toistaa tietokoneen avulla luotuja, hämärän ja usvan verhoamia virtuaali-Konstantinopolin näkymiä sekä samalla tapaa hämärrettyjä sotajoukkoja ja taistelukohtauksia – usein tietokoneanimaatiota nekin. Videolla on pätkiä historiallisista spekaakkelielokuvista, kartta-animaatioita sekä piirros- ja valokuvia. Kokonaisuudessa vilahtelee anakronismeja, kuten Bysanttia vastaan hyökänneet saksalaiset sekä viittaukset 1400-luvun Turkkiin ja Kreikkaan. Perusasetelma on selkeän mustavalkoinen: pahat osmanijoukot olivat puhtaasti turkkilaisia ja muslimeja, mikä ei pidä historiallisesti paikkaansa. Hyvää edustaa taas piiritetty Konstantinopoli, joka taisteli Euroopan, kristinuskon ja vanhan Rooman imperiumin puolesta. Koosteen sisältö ja sen asenteellisuus ei ole jäänyt vaille vastakaikua, sillä YouTuben käyttäjät ovat kommentoineet videota tähän mennessä peräti 151 kertaa. Keskustelut ja kommentit liikkuvat Bysanttia koskevien lisätietojen saamisesta aina videon asiavirheisiin ja nationalistis- tai uskonnollispohjaiseen tölvimiseen.

CroPETROforeverin tuotos erottuu muista vastaavista videoista siinä, että tekijä kertoo yhdistelmiensä kahdentoista korkeintaan parin minuutin musiikkipätkän nimet ja alkuperän. Äänitteet ovat kolmen suuren yhdysvaltalaisen tuotantoyhtiön elokuvien ennakkomainoksiin tekemiä dramaattisia musiikkitaustoja, mikä selittää niiden

mahtipontisen orkestraation ja suuret kuorot. Musiikkipätkillä ei ole luonnollisestikaan minkäänlaista suhdetta bysanttilaiseen musiikkiin, mutta ne sopivat valittuun yhteyteen Hollywoodin luoman historiallisten speaktaakkeliien musiikkityylin vuoksi. Koska me kaikki olemme nähneet Hollywood-elokuvia, emme osaa kyseenalaistaa musiikin tyylin ja aikakauden välistä ristiriitaa. Luonnollisesti samoja ja vastaavanlaisia musiikkipätkiä on käytetty hyvin monenlaisissa muissakin YouTube-videoissa.

Lopuksi

Bysantti, etenkin kuvitteellinen Bysantti, on jatkuvasti ideologisen, taiteellisen, gastronomisen ja taloudellisen hyväksikäytön kohteena. Uusi teknologia on luonut uusia keinoja hyödyntää vanhoja myyttejä, mutta samalla ne ovat mahdollistaneet esimerkiksi elektronimusiikin ja videoteknologian yhdistämisen sekä uusien yleisöjen tavoittamisen. Juuri nämä uudet ilmaisutavat ja -kanavat kaipaavat enemmän huomiota tämän hetken Bysantin tutkimuksessa.

Videomateriaali ja kirjallisuus

Antaeus (?1997) *Byzantine Meditation*

<<http://www.youtube.com/watch?v=JxhLhn47PhQ>>

CroPETROforever (2010) *Byzantine Empire – [476 AD - 1453 AD]*

<http://www.youtube.com/watch?v=Rh7FaVs_5KU>

Georgíou, Harálambos (s.a.) *Rembétikoi mezédes kai lihoudiés*. Ateena: Alfa.

Risto Pekka Pennanen, dosentti

Varjagi-metallia

Bysantti on löytänyt aiheena tiensä myös moderniin metallimusiikkiin. Tänä keväänä suomalainen metallibändi Turisas julkaisi uuden albumin *Stand Up and Fight*, jonka teemana on Bysantin varjagikaarti. Levy on jatkoa albumille *The Varangian Way*, joka ilmestyi 2007 ja jossa aiheena oli ”viikinkien” matka Itämereltä Konstantinopoliin. Selkeänä esikuvana kummallekin ovat toimineet varjagikaartin kuuluisimman jäsenen Harald Sigurdinpojan vaiheet. Harald Sigurdinpoika, eli Harald Ankara oli Norjan Olavi Pyhän nuorin velipuoli, joka velipuolensa kuoleman jälkeen matkasi itään päätyen Bysantin palvelukseen vuosiksi 1034-43. Myöhemmin Haraldista tuli itse Norjan kuningas (1047-1066) ja hän kaatui Stamford Bridgen taistelussa yrittäessään vallata Englantia. Haraldin elämänvaiheista kerrotaan niin omassa saagassa kuin bysanttilaisten ja läntisten kirjoittajien teoksissa.

Folk metal

Vuonna 1997 Hämeenlinnassa perustettu Turisas edustaa metallimusiikissa suosittua folk metal –genreä, joka on saanut vahvan jalansijan varsinkin Suomesta. Brittiläisen Skyclad –yhtyeen myötä 1990-luvulla alkupuolella kehittynyt musiikkityyli on fuusio metallista sekä kansanmusiikista. Siinä hyödynnetään paljon perinteisiä soittimia kuten haitaria, huiluja, viulua ja esimerkiksi kampiliiraa (soitin, jossa kieliä soitetaan jousen sijasta kammesta pyöritettävällä puukiekolla). Laulutyyliiltään folk metal on hyvin vaihtelevaa ”örinä”-vokaaleista klassiseen lauluun, mutta mukana on usein eepistä tunnelmaa korostavia kuoroja tai vaikkapa kansanmusiikkiin pohjautuvaa joikaamista. Genre on varsin eurosentrinen, joten ei olekaan yllätys, että tyyli vaikutteita on ammennettu lähinnä eurooppalaisesta ja erityisesti pohjoiseurooppalaisesta pelimanni-tyylisestä kansanmusiikista.

Tämän musiikkityylin leimallisimpia piirteitä ovat pakana-ajan Euroopan historiaan pohjautuvat sanoitukset. Useat folk metal –bändit ovat hyödyntäneen omien kotimaidensa kansanuskoa ja keskiajan myrskyisistä ajoista kertovaa perinnettä. Koska

useimmat bändit ovat kotoisin Pohjois-Euroopasta, ovat pakanuuden ja kristinuskon kohtaamia käsittelevät lyriikat hyvin yleisiä. Suosituimpia aiheita ovat olleet muinaispohjoismainen uskonto ja viikinkihistoria, kelttiläisyys, suomalainen pakanauus sekä esimerkiksi Venäjän kristinuskon aikaa edeltäneen ajan uskonto. Pohjoisen ulottuvuutensa ja viikinkiajan tapahtumiin keskittymisensä vuoksi on osa folk metallista nimetty edelleen uudeksi alagenrekseen, viikinkimetalliksi. Tämä löyhä genre ei ole määriteltävissä niinkään musiikillisten kuin sisällöllisten ominaisuuksien kautta, koska näitä metallibändejä yhdistää lähinnä kiinnostus viikinkinäkökulmasta kertomiseen. Näiden yhtyeiden lyriikat keskittyvät pitkälti Euroopan myyttiseen muinaisuuteen ja soturiromantiikkaan, jota on parodioinut humoristisissa kappaleissaan myös Suomen taannoinen euroviisuedustaja Teräsbetoni.

Myös Turisas on laskettavissa niin folk metalliksi kuin viikinkimetalliksikin, ja se on käsitellyt albumeillaan sekä suomalaista pakanauskoa että artikkelimme aiheena olevia tiiviimmin historialliseen kontekstiin istuvia viikinkiteemoja. Turisas on ollut uraauurtava ulottaessaan varjagi-näkökulmansa kautta historiallisen fokuksen myös etelään, Bysanttiin. Aiemmin metallibändit ovat pysytelleet varsin tiukasti pohjoiseurooppalaisissa tapahtumissa. Historiantutkijalle folk metal onkin tarkastelun arvoinen ennen kaikkea oman aikamme historiakäsityksistä kertovana populaarikulttuurina. Sen kautta hahmottuu, mitä historian tapahtumia, hahmoja ja teemoja pidetään kiinnostavina, ja miten menneisyyttä nykysuomalaisen lauluntekijän näkökulmasta tulkitaan. Populaarimusiikin historia-aiheet myös tutustuttavat yhä uusia kuulijoita käsittelemisi aikakausiin.

Historiallinen tausta

Turisas on selvästi tehnyt työtä historiallisten taustojen selvittämiseksi. Bysantin tutkijakin tarvitsee pieniä kertausopintoja ymmärtääkseen, mihin tapahtumiin eri kappaleissa viitataan. Harald Sigurdinpoikaa ei varsinaisesti mainita sanoituksissa, mutta kappaleiden aiheet seuraavat melko tarkasti hänen ja hänen miestensä vaiheita. *The Varangian Wayn* ensimmäisessä kappaleessa purjehditaan Nevalla kohti Holmgardia eli Novgorodia ja viidennessä laulussa ollaan Kiovassa Jarisleifin eli ruhtinas Jaroslavin

(1019-1054) hovissa. Harald vietti jonkin aikaa kyseisen ruhtinaan palveluksessa, mutta jatkoi sitten etelään kohti Bysanttia ja seuraavat kappaleet ovatkin nimeltään ”Five Hundred and One”, jossa lähdetään kreikkalaisten kuninkaan luo, sekä ”The Dnieper Rapids”. Kekaumenos kertoo, että Harald toi mukanaan Bysanttiin 500 soturia, nämä sitten palkattiin yksilöinä keisarin palvelukseen. Pohjanmiesten vaarallista matkantekoa Dnerpin koskien läpi taas kuvaa keisari Konstantinos VII Porfyrogenitos (913-959) kirjassaan, joka yleisesti tunnetaan nimellä *De Administrando Imperio*.

The Varangian Wayn viimeinen kappale on nimeltään ”Miklagard Overture”. Miklagardhan oli Konstantinopolin skandinaavinen nimi. Laulun lyriikoissa kuvataan Tsargradin ihmeitä, sen muureja, Kultaista Sarvea sulkevaa ”murtumatonta” ketjua sekä mekaanisia lintuja puussaan, keisarin vieraittensa hämmästyttämiseen käyttämää kojetta. Miehiä pyydetään kirjoittamaan nimensä rulliin, kuten Bysantissa oli tapana, kun liietyttiin armeijaan ja näin ylhäiset norjalaiset tulevat osaksi varjagikaartia.

Stand Up and Fight on varsinainen ”Bysantti-albumi”. Se alkaa kappaleella ”The March Of The Varangian Guard”, jossa juhlistetaan kirveitä kantavia muukalaisia, jotka ovat tulleet taistelemaan kreikkalaisten kuninkaan puolesta. Vuodeksi annetaan toinen indiktio maailmanvuonna 6542 eli 1033/4, jolloin Harald Sigurdinpoika miehineen saapui Konstantinopoliin. Hänen ensimmäisiin tehtäviinsä kuului taistelu muslimeja vastaan ja kappaleessa viitataan suoraan ”Serklandiin”, eli arabien hallitsemaan alueeseen. Albumin kolmannessa kappaleessa puolestaan jahdataan merirosvoja, kuten myös Harald teki eräässä vaiheessa Bysantissa olo aikanaan.

Albumin neljäs kappale ”Βένετοι! – Πράσινοι! (Venetoi! – Prasinoi!)” on ottanut aiheensa hippodromin kilpa-ajoista, jotka olivat ilmeisesti myös varjagien suosiossa. Albumin toinen ja viides kappale eli ”Take the Day!” ja nimibiisi ”Stand up and fight” kertovat taistelemisesta ja sotateiden sankaruudesta, mutta hyvin yleisellä tasolla. Haraldhan kamppaili mm. Etelä-Italiassa arabeja ja normanneja vastaan sekä kukisti bulgaarien kapinan.

”The Great Escape” liittyy taasen selkeästi Haraldin elämään. Pohjolan poliittinen tilanne muuttui 1040-luvun alussa. Olavi Pyhän karkottaneen Knut Suuren poika Hardeknut kuoli 1042 ja Haraldin Norjaa hallinnut nuori veljenpoika tunnustettiin myös Tanskan kuninkaaksi. Omasta ja monen muun mielestä Harald oli sopivampi hallitsija.

Useiden vihollisten uhkaama Bysantin keisari Konstantinos IX Monomakhos (1042-1055) kuitenkin kielsi Haraldia lähtemästä valtakunnasta. Harald ei antanut sen estää itseään vaan pakeni. Tarinan mukaan hänen laivansa ylitti Kultaisen Sarven sulkeneen ketjun siten, että miehet juoksivat ensin laivan perään, niin että keula saatiin ketjun päälle, ja sitten eteen, jolloin laiva pääsi yli. Turisaksen kappaleessa keisari ja tämän sotapäällikkö käyvät kuvitteellista keskustelua, minkä jälkeen kuvataan ketjun ylitys ja lauletaan, kuinka viimeinen viikingeistä suuntaa kohti kotia kirstut täynnä kultaa. Haraldhan palasi pohjolaan hyvin rikkaana. Jotkut ehkä muistavat Bysantin tutkimuksen seuran vuosikokousesitelmän vuodelta 2008, jossa Tuukka Talvio viittasi, kuinka Haraldin mukanaan tuomat bysanttilaiset kolikot vaikuttivat myös Pohjoismaiden rahanlyönteihin.

Jos ”Take the Day!” ja ”Stand Up and Fight” olivat kokolailla soturiuden ylistystä, niin kappaleet seitsemän ja kahdeksan eli ”Fear the Fear” ja ”End of an Empire” painottavat pikemminkin sotien tuomaa tuhoa ja hävitystä ja maallisen mahdin katoavaisuutta. Bysantin kanssa niillä on vähemmän tekemistä, vaikka Manzikert (1071) mainitaankin Waterloon, Pultavan, Bastillen, Stalingradin ja Stamford Bridgen ohella, ilmeisesti symboloimassa taistelua, joka johtaa suuren valtakunnan tuhoon. Stamford Bridgehan (1066) oli se taistelu, jossa Harald kaatui ja sitä pidetään myös ”viikinkiajan” loppupisteenä. Haraldhan kamppaili Englannin kuninkuudesta anglosaksi Haroldin ja Normandian herttua Wilhelm Valloittajan kanssa. Harold kukisti Haraldin, mutta Wilhelm Haroldin ja normannit valtasivat Englannin. ”Viikinkiretket” hiipuivat sitten vähitellen. Kuriositeettina mainittakoot, että monet englantilaiset pakenivat normannivaltaa Bysanttiin asti ja muodostivat sen jälkeen huomattavan, ellei lopulta peräti hallitsevan, osan varjagikaartista. ”End of Empire” kappaleessa julistetaan myös kuinka jäänyt joki voi olla viimeinen pisara imperiumin tuhossa. Ehkä tällä viitataan Reinin jäätymiseen talvella 406/7, mikä salli germaaniheimojen vyörymisen Galliaan ja siten myötävaikuttii merkittäväällä tavalla Länsi-Roman romahdukseen.

Stand Up and Fight albumin yhdeksäs ja viimeinen kappale on nimeltään ”The Bosporus Freezes Over”. Sen sanoitus on kuvitteellisesti toisinto riimukirjoituksesta, jonka joku tuntematon pohjanmies kaiversi Pireasin satamassa olleeseen kiviseen leijonapatsaaseen. Myöhemmin patsas siirrettiin Venetsiaan, jossa se sijaitsee edelleen

Arsenalen edustalla. Kirjoitus kului pian lukukelvottomaksi joten taiteilijoiden ja luovemman puoleiset historioitsijat ovat voineet tehdä siitä omia tulkintojaan. Turisas on pistänyt kirjoituksen Hakon Halfdanssonin nimiin ja ajoitukseksi n. 1043 eli näin linkittää sen Harald Sigurdinpojan aikaisiin varjageihin. Kaivertajan nimeä keksittäessä on varmaan ajateltu sitä Halfdania, joka joskus 1000-luvulla kaiversi nimensä Konstantinopolin Hagia Sofian etelägalleriaan.

Lopuksi

Vaikka Turisas oli ensimmäinen metallibändi, joka keksi käsitellä varjageja ja Bysanttia, se ei ole ollut ainoa. Ilmeisesti Turisaksen esimerkin inspiroimana myös suosittu ruotsalainen viikinkimetallibändi Amon Amarth julkaisi vuoden 2008 albumillaan *Twilight of the Thunder God* varjagi-aiheisen kappaleen "Varyags of Miklagaard". Sen lyriikat käsittelevät Turisakseen verrattuna yleisemmällä tavalla kaartin tehtävää ja varjagien tuntemuksia näiden palatessa kotikunnailleen Bysantista. On hyvin todennäköistä että tulevaisuudessa kuulemme vielä lisää metallibändien näkemyksiä varjageista ja Bysantista.

Kaiken kaikkiaan Bysantin tutkimuksen kannalta on huomattavan positiivista, että valtakunnan historia on löytänyt tiensä myös suomalaiseen populaarikulttuuriin, jos ei muuten niin varjagien näkökulmasta. Turisas ansaitsee myös kiitosta siitä, että kappaleiden sanoitukset ovat historiallisesti yllättävän tarkkoja, ainakin ottaen huomioon, että kyseessä on "vain" metallimusiikki.

Juho Wilskman ja Milla Leskinen

22. Kansainvälisessä Bysantin tutkimuksen Kongressissa

L'Association Internationale des Études Byzantinesin, jonka jäsen Suomen Bysantin tutkimuksen seura on, organisoimat kansainväliset kongressit ovat eittämättä suurimpia Bysantin tutkijoiden kokoontumisia. Kongresseja on järjestetty 1924 alkaen muutaman vuoden välein. Ensimmäinen kongressi pidettiin vielä ensimmäisen maailmansodan jälkitunnelmissa ja keskusvaltoihin lukeutuneiden maiden sekä Neuvostoliiton tutkijat eivät päässeet mukaan. Kommunisti-blokin tutkijat osallistuiivat ensimmäisen kerran vasta Istanbulissa 1955. Tätä kongressia tosin boikotoivat kaikki kreikkalaiset ja iso osa muistakin, koska juuri sen alla Turkin kreikkalaisyhteisöä vastaan oli hyökätty ja mm. kirkkoja oli tuhottu.

Järjestyksessä 22. kongressi pidettiin nyt 22.-27.8.2011 Sofiassa. Tämä on jo toinen kerta, kun Bulgarian pääkaupunki sai kongressin järjestettäväkseen. Edelliskerta oli vuonna 1934. Tämän vuoden kongressin teemana oli *Byzantium without borders* ja osanottajia reilusti yli 1000 henkeä kymmenistä eri maista. Suurin osa piti myös paperin. Suomalaiset olivat hyvin edustettuina ja tietääkseni ainakin kymmenkunta myös esitelmöi. Itse lukeuduin joukkoon myöhäis-bysanttilaiseen sodankäyntiin liittyneellä paperillani.

Esitelmiä oli kolmenlaisia: Luentotyyppejä 30 minuutin "plenary papers", 15 minuutin "round table communications" ja 10 minuutin "free communications". Ensin mainitut julkaistiin kirjallisessa muodossa artikkelina ja muut abstrakteina. Esitelmien pituutta oli ilmeisesti viimehetkellä päätetty lyhentää sillä esimerkiksi "free communication" olisi aluksi saanut kestää 15 minuuttia. Muutosta ei ilmoitettu erikseen osallistujille ja itsekin huomasin sen vasta pari päivää ennen kongressia käydessäni sen internet-sivuilla. Kaikki eivät luonnollisestikaan olleet tajunneet näin tehdä ja varsinkin ensimmäisten päivien aikana aikataulut pettivät välillä kunnolla, keskustelulle ja kysymyksille ei oikein jäänyt aikaa. Välillä saatiin seurata virtuoosimaisia taidonnäytteitä, kun noin parinkymmenen minuutin paperi luettiin kymmenessä minuutissa. Todettakoon myös, että lämpötila Sofiassa oli kongressin aikaan yleensä yli 30 astetta celsiusta ja joidenkin tilojen, kuten

pääsalin, akustiikka huono. Lisätään tähän vielä puhujien omanlaisensa aksentit ja se, että moni puhe oli esimerkiksi ranskaksi, niin ei liene ihme, että paljon asiaa meni ihmisiltä iloisesti ohi korvien.

Varsinkin kielikysymys herätti keskustelua käytävillä ja illanvietoissa. Papereita pidettiin englanniksi, ranskaksi, saksaksi, italiaksi, kreikaksi, venäjäksi ja bulgariaksi. Erityisesti kahden viimeksi mainitun käyttö kansainvälisessä kongressissa sai osakseen kritiikkiä, koska suurin osa osallistujista ei niitä ymmärtänyt. Varsinkin moni nuorempi, kuten minä, oli myös sitä mieltä, että "broken English" pitäisi rehellisesti tunnustaa kansainvälisten kongressien kieleksi. Se, kun on kielistä ainoa, jota käytännössä kaikki osaavat. Argumentiksi Englantiin siirtymistä vastaan näyttää sitä paitsi jäävän lähinnä jokin anglosaksisen ylivallan vastustus.

Kongressin ensimmäinen päivä oli pyhitetty tervetulo-seremonioille. Puheita, ortodoksisia ja folkloristisia lauluja sisältävä musiikkiesitys ja joitain "plenary papereita", joista yhteen mm. perustuu tuo alussa ollut lyhyt kuvaus kongressin historiasta. Muut esitelmät käsittelivät mm. bysanttilaisten identiteettiä ja Bysantista myöhemmin vallinnutta kuvaa sekä Athos- ja Sinai-vuorten luostariyhteisöjä. Kerrottiin mm. Siinailta löytyneistä glagoliittisista palimpseista ja siitä, kuinka keskiajalla Athos-vuorella ei ollut Bulgarialle niin suurta merkitystä kuin esimerkiksi Serbialle. Illalla oli kongressiin liittyvän näyttelyn avajaiset. Näyttelyn nimi on *The Brilliance of Byzantium Greek Illuminated Manuscripts from the Balkans VI-XVIII C.* ja sinne oli koottu eri museoista varsin edustava kokoelma käsikirjoituksia tai niiden kappaleita. Illalla oli vastaanotto Kansallisessa historian museossa. Tässä vastaanotossa oli jotain vanhan Neuvostoliiton mieleen tuovaa meininkiä. Puitteet olivat hyvin komeat ja tapahtumalle toi arvokkuutta Bulgarian presidentin pitämä puhe. Ruokaa ei kuitenkaan ollut oikein edes nimeksi, kun taas alkoholipitoisia juomia riitti.

Seuraavana päivänä eli tiistaina alkoi varsinainen päiväohjelma. Aamut oli pyhitetty "plenary" sessioille, jotka olivat kaikille yhteisiä. "Plenary" paperien pitäjät oli ilmeisesti valittu senioriteetin mukaan. Tunnetut vanhat gurut puhuivat sinänsä vielä ihan järkeviä, mutta usein mielessä heräsi kysymys, että sisälsivätkö nuo esitelmät olennaiselta osaltaan

mitään sellaista, jota kyseiset gurut eivät olisi sanoneet jo noin parikymmentä vuotta sitten.

Kaikki "round table" ja "free communications" tungettiin sitten iltapäiviin ja silloin oli siis saman aikaisesti käynnissä kymmeniä sessioita. Lisäksi kullakin päivällä oli oma teemansa tai pikemminkin tieteen alansa, johon keskityttiin. Tiistaina oli ennen kaikkea arkeologiaa, aluetutkimusta sekä "kenen kuva kenestäkin"-tyylisiä papereita.

Keskiviikkona oli pääasiassa filologiaa sekä teologiaa, torstaina historiaa ja perjantaina taidehistoriaa. Tämä käytäntö varmisti, että käytännössä kaikki joutuivat pitämään oman paperinsa juuri sillä samaisella hetkellä, kun muissa huoneissa pidettiin niitä itselle kaikkein mielenkiintoisempia ja tärkeimpiä papereita. En tiedä, onko tämä jokin Bysantin tutkimuksen kongressien perinne, mutta jos on, niin onpahan huono perinne.

Koska sessioita oli useita samanaikaisesti, on kenenkään luonnollisesti mahdotonta luoda täydellisen kattavaa kuvaa siitä, mitä kaikkea puhuttiin tai mikä oli tutkimuksen kannalta kiinnostavinta. Huomio tuntui keskittyvän ennen kaikkea keski- ja myöhäis-bysanttilaiseen kauteen ja myöhäis-antiikkia käsitteleviä papereita oli vähemmän. Ehkä osin kongressin pitopaikasta johtuen Bysantin ja eri slaavikansojen suhteisiin liittyviä papereita oli runsaasti. Kuten tämänkaltaisissa kongresseissa yleensäkin, vaihteli esitelmien laatu tietenkin suuresti, erinomaisista huonoihin. Lukumääräisesti suurin osa paperien pitäjistä oli kaltaisiani jatko-opiskelijoita, mikä tietysti lupaa hyvää Bysantin tutkimuksen elinvoimaisuudelle.

Jos nyt jotain paperia pitäisi nostaa esille, niin ehkä tämän lehden toiseen artikkeliin sekä Pohjolaan yleensäkin liittyen voisi mainita Valeri Yotovin esitelmästä *Traces of Scandinavian Warriors' Presence on the Balkans*. Viimeisen 15 vuoden aikana Bulgariasta ja Romaniasta on löytynyt lukuisia 900-1100-luvuilta peräisin olevia pohjoismaisia esineitä, ennen kaikkea aseita, jotka liki varmasti kuuluivat varjagi-kaartissa palvelleille sotureille. Näiden pohjalta olisi ehkä mahdollista olettaa, että "viikinkien" läsnäolon olleen alueella huomattavampaa kuin mitä pelkkien kirjallisten lähteiden perusteella voisi olettaa.

Teemapäivä käytännössä oli tosin se hyväpuoli, että kongressin yhteydessä järjestettäville ekskursionille Sofian ulkopuolelle saattoi lähteä hyvällä omallatunnolla. Itse osallistuin kahdelle sellaiselle, toinen suuntautui keskiajalla tärkeään Melnikiin Lounais-Bulgariassa ja toinen Koprivshitsaan Keski-Bulgariassa. Myös esimerkiksi Rilan luostariin ja Plovdiviin oli retkiä. Tämä retket olivat lähinnä paikalliselta matkanjärjestäjältä tilattuja ja normaalilla oppaalla. Autossa saikin sitten kuulla, kuinka vähän jokainen maailman saavutus ja keksintö kirjoitustaidosta Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin on ainakin jonkin teorian kautta linkitettävissä Bulgariaan.

Lauantaina oli vuorossa kongressin päättäminen ja katsaus tulevaisuuteen. Esiteltiin mm. venäläinen tietokanta bysanttilaisista laeista. Varsinaisen päätösluennon piti Kreikan kansallisen tutkimussäätiön Bysantin tutkimuksen instituutin johtaja Taxiarchis Koliass. Hän totesi, että kaikkialla länsimaissa akateemiseen tutkimukseen kohdistuu rahoituspainetta ja Bysantin tutkimuksen on kyettävä perustelemaan tarpeellisuuttaan. Keinoiksi Koliass mainitsi mm. tutkimuksen popularisoinnin sekä Bysantti ilman rajoja teeman mukaisesti erikoistumisalat ylittävää tutkimusta, joka hyödyttäisi myös muita kuin vain Bysanttiin perehtyneitä tutkijoita. Esimerkkinä tällaisesta hän mainitsi mm. vertailevat tutkimukset sodankäynnistä. Sellaista yritän omassakin väitöskirjassani, joten huomio lämmitti mieltä. Ei tosin tainnut olla paljoa suomalaisten säätiöiden edustajia kuulijoiden joukossa.

Samassa tilaisuudessa ilmoitettiin myös Judith Herrinin valinnasta *L'Association Internationale des Études Byzantines*in uudeksi presidentiksi. Tämä valitteli puheessaan, että asiantilasta johtuen valinta oli nyt jouduttu tekemään hieman yllättäen ilman, että valitsijat olisivat päässeet kunnolla kuulemaan yhdistystensä kantoja, eli ei siis kovin demokraattista toimintaa. Herrin kuitenkin ilmaisi toiveensa, että näin ei olisi enää ensikerralla. Myös seuraavan kongressin pitopaikka valinnasta ilmoitettiin. Istanbul ja Belgrad olivat käyneet tiukan kamppailun ja lopulta Belgrad voitti. Eli siellä sitten viiden vuoden kuluttua.

Juho Wilskman

Byzantinologica Fennica

Kotimaisen Bysantin tutkimuksen uusi sukupolvi esittäytyy

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Sali 312

Torstaina 6.10. klo 16-19

Sessio I

16.00-16.30

Mari Rahkala (HY, Uskontotieteen laitos)

Pyhiinvaellus elämäntapana. Kreikkalainen naisluostari pyhiinvaelluskohteena

16.30–17.00

Kai Juntunen (HY, Klassillisen filologian oppiaine)

Hyvä hallinto vs. vaiettu menneisyys. Rooman keisariaika käytännön esimerkkinä Bysantissa

17.00–17.30

Lauri Kälviäinen (HY, Klassillisen filologian oppiaine)

Varhaisbysanttilaisen hagiografian kirjallinen tyyli

Tauko 17.30–18.00

Sessio II

18.00-18.30

Annika Asp-Talwar (University of Oxford)

Trebizondin keisarikunnan (1204-1461) tähänastinen tutkimus ja tulevaisuudennäkymiä

18.30–19.00

Juho Wilskman (HY, Yleisen historian oppiaine)

”Sodankäyntikulttuureja” vertailemassa. Sodankäynti Egeanmeren alueella neljännessä ristiretkestä 1400-luvun alkuun

Bysantin tutkimuksen seura
Sällskapet för Bysantinsk Forskning

Tieteiden talo

Kirkkokatu 6

00170 Helsinki

Seuran johtokunta v. 2011

Björn Forsén (puheenjohtaja)

Mika Hakkarainen

Kai Juntunen

Mari-Johanna Rahkala

Ilkka Syväne

Marjaana Vesterinen

Lauri Kälviäinen (sihteeri)

Anja Hakonen (rahastonhoitaja)

Seura pyrkii kokoamaan yhteen sekä Bysantin tutkimuksen piirissä tai sitä
sivuavilla aloilla työskentelevät tutkijat että kaikki alasta kiinnostuneet.

Jäsenmaksu 13 € (opiskelijat 6 €) maksetaan seuran tilille

Nordea 157230-27391.

Yhteystiedot pyydetään jättämään joko postitse seuran postiosoitteeseen tai
sähköisesti osoitteeseen [bts\(at\)pro.tsv.fi](mailto:bts(at)pro.tsv.fi).

Internet-sivut

www.protsv.fi/bts